

Lublin 27.04.2015

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Sitko – Lutek
Instytut Zarządzania
Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej
w Lublinie

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr Juana Carlosa Neri Guzmana pt.:

„Clusters as a factor of competitiveness of candy industry companies in Mexico”

„Klastry jako czynnik wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw przemysłu cukierniczego w Meksyku”

***pod kierunkiem naukowym Dr hab. inż. Mariusza Bednarka prof. SAN
promotor pomocniczy dr Zofia Patora -Wysocka***

Uzasadnienie podjęcia tematu

W obliczu globalizacji zjawisko konkurencji nabiera innego znaczenia, a szczególnie interesującą jest analiza nowego paradygmatu rozwoju dla krajów takich jak Meksyk. Rosnące powiązania między gospodarkami, wzrost liberalizacji i integracji rynków handlowych, deregulacja przepływów kapitałowych, redukcja kosztów komunikacji i transportu zmieniły warunki prowadzenia działalności gospodarczej. W konsekwencji globalna gospodarka prowadzi do globalizacji aktywności przedsiębiorstw. Wzrost konkurencji na rynkach światowych związany jest z tym, że zmiana lokalizacji procesów produkcyjnych może być dla przedsiębiorstw sposobem zwiększania wydajności i efektywności oraz wzmocnienia pozycji konkurencyjnej w środowisku międzynarodowym.

Aby sprostać tym wyzwaniom przedsiębiorstwa poszukują nowych rozwiązań w zakresie zarządzania. Szczególnego znaczenia nabierają więc klastry i ich konsolidacja w aspekcie polityki regionalnej. Powstają one w różnych przemysłach od tradycyjnych po sektory najwyższych technologii, a także w różnych krajach i regionach świata, spontanicznie

lub na skutek przemysłanej strategii władz publicznych. Klastry stanowią istotny obszar zainteresowania teorii i praktyki zarządzania ponieważ ich analiza pomaga lepiej zrozumieć strukturę gospodarki, specjalizację, a ich istnienie przyczyniać się do generowania miejsc pracy, innowacji i postępu ekonomicznego. Jest to więc niezwykle ważne zagadnienie dla gospodarki Meksyku, albowiem klastry przemysłowe wskazują na istnienie problemów w kontekście liberalizacji handlu. Może to być traktowane jako dowód zdolności przedsiębiorstw do współpracy i postawy zorientowanej na klienta. Istotnymi czynnikami w budowaniu przewagi konkurencyjnej są innowacje i wspierająca kultura organizacyjna. Na tym gruncie wskazana jest przez Autora rola związków przemysłowych, dzięki którym aktywność przedsiębiorstwa nie jest odizolowana, ale wspierana jest przez rząd, podmioty instytucjonalne, administrację oraz innych usługodawców w drodze do podnoszenia konkurencyjności.

W tej niezwykle ważnej problematyce został zarysowany obszar zainteresowania Autora Dysertacji. Jego badania koncentrują się na 10- tym co do wielkości mieście Meksyku, San Luis Potosi. Meksyk jest drugim największym dostawcą żywności w USA i trzecim na kontynencie amerykańskim, zaś przemysł spożywczy jest jednym z sześciu sektorów promujących konkurencyjność, dostarczając jednocześnie 10% PKB kraju. Autor uważa, że inicjatywy klastrów przemysłowych mogą stanowić strategię promowania rozwoju przedsiębiorstwa i wzmocnić aktywność ekonomiczną w branży wytwórczej cukierków i czekoladek, a w konsekwencji wpływać na konkurencyjność przedsiębiorstw i pośrednio na standard życia mieszkańców.

Niezwykle nowatorskim, aktualnym i celowym jest więc nie tylko wybór problematyki badawczej, ale także zakresu realizowanych badań dotyczący analizy klastrów jako czynników wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw cukierniczych w Meksyku.

Ocena celu i hipotez badawczych

Celem badań jest analiza przemysłu czekolady i cukierków w San Luis Potosi w świetle podejścia klastrów przemysłowych, a także identyfikacja i opracowanie działań w celu konsolidacji przemysłu czekolady i cukierków z punktu widzenia klastrów przemysłowych. Wśród celów szczegółowych Autor uwzględnił:

- „1. Analizę literatury z zakresu problematyki klastrów.
2. Analizę działalność prowadzonej w przemyśle cukierniczym w Meksyku (przykład San Luis Potosi).

3. Zaprojektowanie modelu pomiaru wpływu efektu klastra na konkurencyjność.
4. Zaproponowanie działań na rzecz wzrostu konkurencyjności przemysłu cukierniczego w San Luis Potosi oraz zaproponowanie rekomendacji dla innych regionów Meksyku
”(s.11)

Wyróżniono także cztery pytania badawcze oraz trzy następujące hipotezy (s.11):

1. Badania z zakresu klastrów i czynników konkurencyjności były głównie prowadzone zagranicą i dlatego ich wyniki nie odnoszą się bezpośrednio do meksykańskiego przemysłu, a szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw.
2. Określenie roli klastra jako czynnika konkurencyjności w Meksyku będzie możliwe poprzez badania w przemyśle cukierniczym tego kraju.
3. Aby zdefiniować wpływ klastra na konkurencyjność opracowano model badawczy, a jego praktyczna weryfikacja zostanie dokonana w przemyśle cukierniczym (szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw) w San Luis Potosi.

Do weryfikacji tych hipotez Autor zaprojektował oryginalną metodykę badań, składającą się z czterech faz: wstępnej, opisowej, badania korelacji oraz objaśniającej. Pierwszy etap bazuje na bogatym przeglądzie literatury z zakresu problematyki klastrów przemysłowych. Łącznie 333 pozycje literaturowe. Faza opisowa koncentruje się na identyfikowaniu dominujących aktywności ekonomicznych, analizie struktury ekonomicznej lokalnego przemysłu w San Luis głównie w oparciu o indeks specjalizacji przemysłowej. Etap trzeci bazuje na modelu badawczym składającym się z 56 zmiennych, spośród których 44 (79%) to dane miękkie, zaś 12 (21%) to dane twarde uzyskane z właściwych instytucji. Kwestionariusz ankiety wykorzystany do badań zawiera trzy typy zmiennych: nominalne, dychotomiczne, skalę wykorzystującą wartości numeryczne oraz skalę Likerta.

Proces badawczy został zaprojektowany bardzo starannie i w pełni umożliwił odnalezienie odpowiedzi na postawione problemy. Składa się on z czterech etapów i w sposób bardzo wnikliwy i wszechstronny pozwala na identyfikację kluczowych zjawisk oraz zależności. Tak skonstruowany proces badawczy umożliwił nie tylko pozyskanie odpowiedzi na cztery pytania badawczych, ale także, pozytywną weryfikację hipotez badawczych, realizację celu ogólnego oraz szczegółowych.

Do wartościowych wyników prowadzonych badań należą wszechstronne studia przedsiębiorstw przemysłu cukierniczego jako elementu łańcucha produkcji w przemyśle spożywczym. W sferze empirycznej na podkreślenie zasługuje opracowanie modelu badawczego oraz metodyki badań służącej analizie sytuacji lokalnej działalności gospodarczej z punktu widzenia tworzenia klastrów. Nasuwa się pytanie: *Na ile proponowany model*

badawczy i metodyka mają charakter uniwersalny i mogą być stosowane w innych przemysłach, lub innych regionach; oraz jakie są główne bariery we wdrażaniu takich rozwiązań? Walorem użytecznym pracy jest także zaproponowanie rozwiązań wspierających rozwój i promowanie klasteringu w badanych przemysłach jako sposobu podnoszenia konkurencyjności.

Struktura pracy

Praca poprzedzona jest wstępem i składa się z pięciu rozdziałów oraz bibliografii, spisu 103 rysunków, 49 tabel i załącznika zawierającego narzędzie badawcze. Napisana jest łącznie na 264 stronach i składa się z dwóch części.

Rozdział pierwszy poświęcony jest metodyce badań. Zaprezentowano w nim proces badawczy oraz zakres prowadzonych badań, model oraz zmienne, cel główny wraz z czterema celami szczegółowymi, cztery pytania badawcze, trzy hipotezy oraz przewidywane rezultaty. Zarówno wstęp, w którym Autor naszkicował umiejscowienie problemu badawczego oraz uzasadnienie pojęcia tematu, jak i część metodologiczna stanowią precyzyjną syntezę prezentowanego w dalszej części Rozprawy materiału, a jednocześnie świadczą o rzetelnym warsztacie naukowym Doktoranta.

W skład drugiego rozdziału pracy „Klustry przemysłowe – przegląd literatury” wchodzi osiem analizowanych zagadnień, rozpoczynając od teoretycznych podstaw klastrów przemysłowych. Autor zaprezentował kluczowe zagadnienia takie jak: teoretyczny kontekst klastrów, teorie - lokalizacji przemysłowej (m.in. A. Smitha, Schaffle, Launhardta, Webera, Christallera, Hamiltona), łańcuchów produkcji, czy okręgów przemysłowych. W dalszej części analizowana jest endogeniczna teoria rozwoju oraz koncepcja klastrów przemysłowych M. Portera. Autor przedstawia w pracy także odmienne od tradycyjnego ekonomicznego poglądu odniesienie do wartości, kultury i tożsamości organizacji. Nasuwa się więc pytanie „*Jaka jest kultura organizacyjna przedsiębiorstw w Meksyku? , a także, Czy sprzyja, czy utrudnia tworzenie klastrów?* W dalszej kolejności analizowany jest kontekst konkurencyjności i innowacji w podejściu systemowym.

W dalszej części (2.2.) zaprezentowano metodologię pomiaru konkurencyjności. Autor przedstawił determinanty konkurencyjności koncentrując się na poziomie badań: narodowym, regionalnym, przemysłu i biznesu oraz podejście systemowe.

Kolejnym obszarem badawczym jest definicja klastra. Autor także wyróżnił (2.3.) typologię klastrów. Jego treść jednak koncentruje się na typologii metod wykorzystywanych

w procesie budowania klastrów. Zabrakło w nim więc odniesień do wielorakich kryteriów podziału takich jak: stadium rozwoju, zdolność do kreowania miejsc pracy, zasięg terytorialny, liczba horyzontalnych powiązań sektora, liczba stadiów łańcucha produkcji, pozycja konkurencyjna, znaczenie technologii, czy prac Meyer- Stamer (2000), wyróżniających trzy rodzaje ze względu na wielkość i strukturę własności podmiotów do nich należących. Być może przeoczenie to wynikała, z faktu, że nie wszystkie ze wspomnianych typologii mają aplikację do prowadzonych przez Doktoranta badań. Dalsza część poświęcona jest modelom klastrów przemysłowych. Wśród interesujących rozważań na bazie literatury znalazły się prezentacje modeli klastrów odnoszących się do konkurencyjności, takich jak: potrójnej heliksy, Portera, model komina, systemowej konkurencji, klastrów przemysłowych ITESM, czy Zalewskiego i Skawińskiej. Konsekwencją logiczną jest przejście do zagadnienia kreowania klastrów z uwzględnieniem istniejących ograniczeń, zalet i wad (2.5.).

Dalszą część opracowania poświęcono klastrów jako czynnikom wzrostu globalnej konkurencyjności. Omówiono w pracy zagadnienie klastrów na świecie, między innymi Euskadi – powstały w 1993, czy łososia z Chile. Analizowane są także przykłady klastrów meksykańskich – Baja w Kalifornii, Queretaro, Jalisco - wszystkie z branży elektronicznej. Przedstawione studia przypadków pełnią wartościową rolę ilustracyjną dla materiału teoretycznego. Logika prowadzonego wywodu jest w tej części jest w pełni poprawna rozpoczynając od makrokontekstu, poprzez systemowe podejście do klastrów przemysłowych oraz źródła i pojęcie do wskazania typologii i przykładów w perspektywie międzynarodowej. Pewną słabością analizowanych w tej części pracy danych są odwołania w niektórych analizach do roku 2003, dotyczące m.in. klastrów na świecie, a biorąc pod uwagę dużą dynamikę zmian można uznać je za nie w pełni aktualne. Teoretyczną część pracy kończą konkluzje, które w wartościowy syntetyczny sposób porządkują wywód naukowy.

Rozdział trzeci pracy poświęcony jest przemysłowi cukierniczemu w San Luis Potosi. Rozpoczyna go prezentacja przemysłu cukierniczego w Meksyku, w dalszej kolejności analiza lokalizacji geograficznej San Luis Potosi, a następnie odniesienie do struktury, aktywności przemysłowej i konkurencyjności. W następstwie przedstawiono rolę przemysłu cukierniczego w stanie San Luis Potosi oraz produkcji dla przemysłu cukierniczego tego regionu. Przedstawione zostały także lokalizacja strategiczna, główne działalności oraz studia przypadków obszaru metropolitalnego oraz sektora spożywczego. W dalszej kolejności dokonano prezentacji przemysłu czekolady i cukierków, wskazując między innymi na międzynarodowy popyt i podaż, proces produkcyjny, łańcuch wartości. Nie dokonano jednak syntezy i porównania tych dwóch prezentowanych przemysłów. Rozdział kończy analiza

czynników wzrostu kluczowej konkurencyjności dla przemysłu cukierniczego w San Luis Potosi oraz konkluzje.

Rozdział czwarty zawiera prezentację modelu badawczego. Autorska propozycja została opracowana uwzględniając pięć następujących aspektów, stanowiących jednocześnie zmienne niezależne w konstruowanym modelu: struktura przemysłu, realizację produktu, integrację aktorów, charakterystykę produktu oraz trendy statusu działalności. Operacjonalizacja elementów modelu została dokonana na 20 indykatorów. Zmienną zależną w prowadzonych badaniach jest tempo integracji klastra. Aplikacja tego modelu ma wpłynąć na wzrost poziomu funkcjonalności, konkurencyjności i innowacyjności. Badania przeprowadzono w 104 przedsiębiorstwach spośród 288 branży cukierniczej na rynku. W dalszej części dokonano weryfikacji modelu w oparciu o metody analizy statystycznej: standaryzację, korelację, testy niezależności oraz analizę regresji. Tę część pracy uważam za bardzo wartościową, a autorski model badawczy świadczy o wysokich kompetencjach naukowych Doktoranta. W rozdziale tym przedstawiono także wyniki badań. Wnioski z badań wskazują na podobieństwo dwóch badanych grup przemysłów czekolady i cukierków szczególnie w zakresie typu produktu oraz przynależności do tego samego sektora. W odróżnieniu jednak, w przemyśle czekoladek dominują dwa duże przedsiębiorstwa, zaś cukierków jest bardziej homogeniczny i zorientowany na rynek lokalny, regionalny oraz silniej skonsolidowany, cechujący się większą chęcią współpracy.

W rozdziale piątym zaprezentowano wyniki i rekomendacje. Rozpoczyna go prezentacja przemysłu cukierniczego w San Luis Potosi jako podstawy do rozwoju rekomendacji dla stanów Meksyku, zaś dalej rekomendacje dla rozwoju konkurencyjności w przemyśle cukierniczym. Perspektywa analizy przyjęta przez Autora z jednej strony wyróżnia kryterium czasu uwzględniając okres krótki do 2 lat, średni 2-6 lat oraz długi ponad 6 lat. Jednocześnie interwencje te prezentowane są w aspekcie modernizacji, finansowania, wzrostu innowacyjności i rozwoju technologicznego oraz usług wspierających rozwój, proponując strategię innowacji, modernizacji, otoczenia kulturowego i biznesowego oraz strategię finansową. Autor bardzo precyzyjnie i czytelnie weryfikuje postawione hipotezy, udziela odpowiedzi na pytania badawcze oraz wskazuje realizację celów (5.3.). W dalszej części zaproponowano metodologię wdrażania dla rozwoju klastrów w przemyśle cukierniczym wraz z odniesieniami do zadań poszczególnych interesariuszy. Ostatni rozdział pracy traktuje o konkluzjach, rekomendacjach propozycjach dalszych badań.

Układ pracy oceniam pozytywnie i odpowiada on założonym celom i metodom badawczym. Niewątpliwie Autor prowadzi bardzo logiczny i uporządkowany wywód cechując się umiejętnością wyboru najistotniejszych treści.

Strona formalne

Rozprawa przygotowana jest z dużym zaangażowaniem, co potwierdzają liczne wykresy, rysunki i tabele podnoszące czytelność pracy. Nie uniknięto jednak w trakcie pisania pracy drobnych błędów edytorskich takich jak pisownia „rol” na stronach 211-215.

Uwagi i wnioski dyskusyjne

Podjęta przez Doktoranta problematyka ma charakter nowatorski i trafnie wypełnia lukę dotyczącą roli konsolidacji klastrów w zakresie podnoszenia konkurencyjności. Pracę cechuje wysoki poziom merytoryczny i posiada ona niekwestionowane walory naukowe, polegające na umiejętnej syntezy problematyki klastrów oraz kompleksowym potraktowaniu metodologii badań. Jednocześnie nie można odmówić jej walorów aplikacyjnych, a wnioski z badań stanowią niewątpliwą wkład do dyscypliny nauk o zarządzaniu. Rozprawa została przygotowana rzetelnie i przejrzysto. Na wysoką ocenę merytoryczną składa się między innymi: wartość podjętej tematyki, jasno artykułowana teza, identyfikacja problemów badawczych, wyszczególnienie celu ogólnego oraz szczegółowych i ich konsekwentne realizowanie, opracowanie autorskiego modelu badawczego i jego weryfikacja, logiczne wnioskowanie oparte na badaniach własnych oraz bardzo profesjonalna metodologia badań. Pewnymi ograniczeniami w pracy jest producencka perspektywa badawcza w mniejszym zakresie uwzględniająca dostawców i klientów. Pojawia się także pytanie na ile zweryfikowany model badawczy ma charakter uniwersalny i ewentualną aplikację w innych branżach. Na bazie lektury pracy, interesujących wniosków w niej zawartych rodzą się dwa pytania:

1. Jakie są kluczowe trudności we wdrażaniu klastrów w Meksyku, albowiem w Polsce określa się je jako: brak zaufania pomiędzy uczestnikami klastra oraz niechęć do współpracy, a także strach przed przejściem innowacyjnych rozwiązań przez konkurencję. Czy są to bariery uniwersalne istotne także w Meksyku ? oraz

2. *Jak proponuje Pan wspierać rozwój i funkcjonowanie klastrów – przez różnych interesariuszy tych procesów?* O udzielenie odpowiedzi na nie będę prosiła w trakcie publicznej obrony

Konkluzja

Reasumując, stwierdzam, że Rozprawa Doktorska mgr Juana Carlosa Neri Guzmana nt. *„Klustry jako czynnik wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw przemysłu cukierniczego w Meksyku”* w pełni odpowiada warunkom określonym w art. 13/1 Ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych z dnia 14 marca 2003 stanowiąc oryginalne, samodzielne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazując wysoki poziom wiedzy teoretycznej Doktoranta z zakresu dyscypliny nauk o zarządzaniu, a także ugruntowane umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Neri - Guzman'.